

debijem) do poletja 1989 ob priložnosti različnih likovnih razstav na Moravskem, večinoma je šlo za uvodni govor ob vernisaži. Dvanajst tekstov zadnjega oddelka je posvečeno literaturi, predvsem poeziji. Tu so povečini spremne besede h knjigam čeških pesnikov (Erben, Halas, Mikulášek, Kapoun) in tudi dva teksta (Vzrok pesmi, Kaj ostane), ki v njih Skácel, z značilno sramežljivostjo, obravnava svojo lastno poetiko. Poezija je po njegovem mnenju v bistvu skrivnost in »vsak poskus definirati njen čas se konča enkrat s smešnim, drugič z brutalnim fiaskom«. Zelo lepo je, kar reče pesnik neki svoji pesmi na rob: »Nikomur ne morem te pesmi razložiti, kajti bila je sama zame razlaganje. (*Razlaganje*, ne pa razlaga.)«

Editor Opelík v uvodnih vrsticah k tej knjigi pravi, da so ta zbrana besedila spričo avtorjevega absentiranja pravzaprav nadomestek, ker bi iz njegovih rok izšlo vse to v mnogo celovitejši in dognanejši podobi. Nedvomno. Toda poudariti velja, da je tu Jiří Opelík opravil vrhunsko editorsko delo, ki je toliko boljše, kolikor manj vpadljivo je za bralca. Tudi zato se lahko veselimo, da bo, upajmo, kmalu začelo izhajati Zbrano delo Jana Skácela: s kolikšnimi novostmi se bomo najbrž srečevali ob znanih in potrjenih vrednotah že publiciranih stvari. Projekt zbranega dela seveda ne bo preprosta zadeva. Brez dotacij ne bo šlo. Zlasti glede na to je bilo že lansko leto ustanovljeno Društvo prijateljev Jana Skácela. Pomagalo naj bi premostiti najhujše gmotne težave, ki jih pri podjetjih te vrste nikdar ne manjka.

Jan Skácel

MALE RECENZIJE

Mala recenzija o (ne)poštenosti

Izjemoma sem moral vzeti taksi, bilo je v Pragi, kjer se ne najdem, in želel sem obiskati prijatelja v bolnišnici na kar oddaljenem trgu. Časa do odhoda vlaka mi je ostalo malo, s tramvajem pa tega ne bi utegnil storiti.

Taksist je bil ljubezniv in zgovoren človek, meni pa ni bilo ravno do pogovora. Na vprašanje »Niste iz Prage, kajne?« sem odgovoril nikalno in v enem zlogu. Ni mu zadostovalo in ko sva na križišču čakala na zeleno luč, se me je spet lotil.

»Od kod ste torej?«

Rekel sem, da iz Amerike, in sem upal, da bo razumel in me pustil pri miru. Ni me pustil.

»Prišli ste pogledat staro domovino, kajne, gospod. No, saj, Amerika, tam še vlada poštenje, tam so še ljudje eden do drugega, tukaj pa, gospod, so si med seboj

kot rablji, in nepoštenosti, kakršna je tukaj, same hudobije, kar gledati ne morem. S tistim, kar je v Ameriki, a ne da, gospod, vi to lahko primerjate.«

O Češkoslovaški vem iz lastnih izkušenj veliko. V Ameriki pa nisem bil.

In tako sem bil lepo tiho, naši sodržavljani iz Ostrave bi temu rekli, »da sem stiskal žnablje«. Zelo sem stiskal skupaj žnablje. Stiskal sem žnablje vso pot do Krča.

Taksist pa jih ni stiskal. Niti malo ne. S črnimi barvami mi je slikal podobo dežele, ki je – tako ne rečejo Ostravci, ampak pesnik – moja zibelka in bo tudi moj grob.

Pripeljala sva se, izstopil sem in plačal. Voznik se mi je vneto zahvaljeval in ko sva se ločila, je imel skoraj solze v očeh. Klical je za mano:

»Pozdravite mi Ameriko, gospod, od mene je zelo lepo pozdravite!«

Nazaj grede sem naletel na taksista čisto drugačnega kova. Na sitneža in redkobesedneža. Prijatelj je operacijo srečno preстал, kamen se mi je odvalil od srca. Bil sem vesel in lepo mi je bilo in kot je že v navadi ob takih trenutkih, se me je lotila klepetavost in sem začel kar z vremenom.

Človek je zagodrnjal nekaj nerazumljivega in ni pristal niti na druge običajne teme pogovora. Vso pot je trdovratno molčal in ko sem ga vprašal, koliko sem dolžan, je odgovoril z napol odprtimi usti in se še zahvalil ni, čeprav sem mu dal kar čedno napitnino.

Za nikogar ni pošiljal pozdravov, pač pa mi je bilo pri plačevanju nekam čudno, da je pot s taksijem iz Prage do Krča stala dvakrat toliko kot iz Krča do Prage.

Mala recenzija o buteljnu

Vračal sem se domov, šel sem peš in bil dobre volje. Bilo mi je zelo lepo. Bilo mi je lepo, ker sem znal ubežati prijateljem in oditi iz gostilne ob pravem času.

Oditi ob pravem času je velika umetnost in ne posreči se to zmeraj. Mnogi državniki bi o tem lahko prepevali pesmi. Ne gre samo za to *kdaj*, ampak tudi *kako*. Avstralski ministrski predsednik je odšel po morskem dnu.

Jaz sem šel raje kar po ulici. Sijal je asfalt in sijale so zvezde. Ob eni strani proge je bil park z velikimi starimi drevesi, ob drugi strani dolgo poslopje nekdanje jetnišnice. Oboje mi je povečevalo veselje. Ljubim drevesa in imam jih na sumu, da so modra; prav tako simpatične so mi jetnišnice, če več ne delujejo. Iz te tukaj so napravili skladišče. Mreže so pustili. Prej so bile tam zato, da nihče ne bi mogel ven, zdaj pa so tam zato, da nihče ne bi mogel noter. Taka sprememba funkcije, na videz neznatna, napolni preprostega človeka z optimizmom.

Nič čudnega, če sem si veselo žvižgal med korake.

Potem pa sem zagledal zaljubljenca. Stala sta med vrati stolpnice in se prepažala. Svet zanju ni obstajal, vendar sta z glavama podpirala nebo, da ne bi padlo. Nehal sem žvižgati in skušal sem ju obiti kar najhitreje. Da ne bi motil.

Obrnil sem glavo in gledal modro proti drevesom.

Modra drevesa so gledala proti meni.

Tako da je bil trenutek sestavljen iz modrosti, ljubezni, nekdanje ječe in starih dreves. V trenutku, ko se je vse to prerazporedilo v akord, sem zaslišal fantovski glas:

»Malo počakaj, Terezka, tu gre neki butelj.«

Nejevoljen sem se ozrl. Toda ulica je bila prazna in pomota izključena.

Mala recenzija o gotovosti

Ljudje kličejo v življenju po gotovosti, a to je dvomljivo hrepenenje. Nihče človeštva od tega seveda odvrnil ne bo. Velika napaka je v tem, ker je tako imenovana gotovost grozljiva reč. Napisal sem medtem tri stavke in v vsakem je »je«. To je samoumevno, ker je gotovost nekaj, kar je, nikakor pa nekaj, česar ni.

V tem je ta pomislek.

Bolje je, če v življenju česa ni, kot pa če v življenju kaj je.

Gotovost kot taka me je zmeraj napolnjevala z grozo. Medtem ko je v negotovosti ponavadi upanje, kakor iskrica v kresilnem kamnu, kakor majcena tišina v ušesu šivanke.

V detektivkah, prevedenih iz angleščine (pa tudi v žalostnem romanu Dickensonovega Oliverja Twista) se lahko seznanimo z neke vrste formulo angleških sodišč, v kateri je strašljivo zvrhana mera gotovosti, gotovosti na pohodu, ki se pomika korak za korakom.

»Šli boste sedaj tja, od koder ste prišli, in od tam na morišče, kjer vas bodo obesili za vrat, in ko umrete, naj bo Bog milostljiv vaši duši.« To je nadvse natančna ugotovitev in v njej je zaobseženo veliko gotovosti. Ljudje berejo detektivke zaradi zabave, toda morali bi vedeti, da je mogoče v njih najti tudi nauk.

Vsaj jaz se z bolj grozljivim stavkom v življenju nisem srečal. Iz njega sem se poučil, da je vredno živeti v negotovosti. V strašni negotovosti, kakor se po krivici reče.

Ampak včasih se tudi angleške detektivke zmotijo. Gotovo se boste spomnili na slavno formulo, tokrat na tisto pri aretaciji:

»Karkoli boste rekli od tega trenutka dalje, bo uporabljeno proti vam.«

Nesmisel. Strašansko velik nesmisel.

Karkoli bomo rekli od trenutka, odkar smo se naučili govoriti, že prvo besedo, ki se nam jo posreči izgovoriti, bo uporabljeno proti nam.

Vse do smrti.

Mala recenzija o antiki

Ob koncu aprila je bila v Brnu mednarodna konferenca o antiki. Bil sem tam zraven. In dal sem nase najbolj črno obleko, belo srajco, trdi ovratnik in kravato. Kajti povabili so me, ta dobri ljudje. Pa tudi iz žalosti nad tem sem se odpravil tja, ker se latinskega jezika nikoli nisem naučil, čeprav imam maturo na reformirani realki, kjer so latinščino poučevali od petega razreda gimnazije. Grščine v učnih načrtih nismo imeli. Ni moja krivda, če ne obvladam jezika Iliade.

O latinščini tega reči ne morem. Kljub temu se goreče zavzemam za obnovo latinščine na naših šolah. Če bi na nas z latinščino ne pritiskali od petega razreda, težko če bi danes znal igrati šah. In če bi se latinščine učil od prvega razreda, ne bi bil danes prvak sveta Petrosjan, ampak jaz.

Gospod profesor Fendrych je bil ne le znamenit latinist, ampak tudi navdušen šahist. Presedela sva skupaj nad šahovnico v kavarni Na Slovanih cele popoldneve, to je v času, ko je on imel zasluženi prosti čas, jaz pa bi se moral učiti latinske besede. Toda gospod profesor Gustav Fendrych je imel smisel za fair play. Ko me je premagal, sem bil drugi dan za kazen poklican pred tablo in sem dobil seveda enko. Včasih sem jih dobil tudi po pet: iz besedišča, iz gramatike, iz prevoda, iz rimskih realij in iz branja heksametrov. Ko sem mu dal mat sam, sem za drugi dan imel mir.

Gospod profesor je bil poštenjak. Ni hotel, da razred misli, kako se mi hoče maščevati. Niti ne vem več, kako sva izpeljala remi oziroma pat. Presedel sem doma cele noči nad učbenikom šaha in se vestno uril v Philidorjevi obrambi, da ne bi padel iz latinščine. Hotel sem se kar najhitreje rešiti srednje šole, ni mi bilo do tega, da zaostanem in ponavljam. Bil sem tako priden, da sem se sčasoma naučil igrati kar na slepo, tako da sem sedel s hrbtom obrnjen proti profesorju in narekoval poteze po vzporednicah. Včasih je gospoda profesorja Gustava Fendrycha to pogrelo in je zahteval od mene, naj mu namesto prve poteze prevedem prva dva verza iz Eneide. To je bilo povsem nemogoče. In tako sem kje popustil in se od igre na slepo umaknil. Na maturo sva se oba pošteno pripravila. Gospod profesor si je celo vzel za šah privatnega učitelja. Za kaj takega jaz nisem imel.

Maturitetna partija je trajala do polnoči. Latinist se je izprsil in igral izvrstno. Bil sem moker kot miš, ampak na koncu se mi je posrečilo zamenjati v končnici kmeta za damo. Gospod profesor je dolgo premišljal, potem pa se odpovedal igri in mi čestital k jutrišnji zrelosti iz latinskega jezika. Do danes ne vem, kako mu je to uspelo pred maturitetno komisijo, ampak držal je besedo.

Bil sem na tisti antični konferenci. Iz pietete do svoje mladosti. Potrpežljivo sem poslušal do konca vse referate latinske sekcije, pred očmi pa so se mi premikale masivne trdnjave, urni tekači, beli konjiči, dostojni kralji in vitke kraljice. Za hip sem tam tudi zadremal in sanjalo se mi je o damskem gambitu in o Aljehinu, ki je, čeprav emigrant, pripeljal na povračilni spopad z dr. Euwom svojo kravo, da ne bi zapadel v alkoholizem.

Kajti latinščina je lep jezik. Uči nas logičnega mišljenja in bistri duha.

Mala recenzija o Hrabalu

Sploh to ni lahko o njem pisati recenzijo, da bi pri tem ostala majhna in da bi se Hrabal vanjo umestil, a on je znal postati evropski avtor in se kljub temu spravil v našo majhno deželo, kajti doma je v Joycovem Dublinu enako kakor v svojem Kersku in v praški gostilni Pri tigru, kjer iz zlate reke piva, ki teče tam skozi, niza zgodbe, vsi smo otroci, če teče beseda o povestih in pripovedih, ves svet je poln povesti in on jih zna poslušati, je uho, je Kerani, kakor je rekel veliki pripovednik Kipling o sebi modremu Gobindu, pripovedovalcu pravljic z indijskega bazarja, ko ga je ta vprašal, kako si služi kruh, Kerani, človek, ki piše s peresom in ni v službi vlade, točno tako je to rekel Kipling, seveda je pri Hrabalu mogoče to reči z majhnim popravkom, zato ker on ne piše na pisalnem stroju in veliko bolj uporablja škarje in lepilo kot klasično nalivno pero, pa je vseeno klasik, najsi še toliko zna in še tako strastno občuduje Becketta, Jacka Kerouaca in že omenjenega avtorja romanov o novodobnem Odiseju in o Finneganu, pod klopjo pridno bere Malostranske povesti Jana Nerude in lista po Haškovem Švejku, če imamo kakšnega postmodernista v češki književnosti, potem je to on, obvlada umetnost besednega kolaža, te ga je učil kamerad Jirí Kolář, pivo pa mu oprostite, te pijače je na straneh včasih preveč, toda on piva ne potrebuje zase, ampak za tiste druge, da bi jim razvezalo jezike, da bi jih pripeljalo v spomin in da bi on lahko poslušal, neutrudljiv poslušalec je, ta surrealistični realist ali – če hočete – ta realistični nadrealist, ki si je brez zardevanja prisvojil vse eksperimente in postopke moderne literature, da bi postal ljudski avtor, podoben je pariškim modnim kreatorjem, tistim, ki se navdihujejo ob žarečih Gauguinovih barvah, srednjeveških freskah, ob kitajskem porcelanu in Picassu, saj je sešil novo obleko praškemu Jezuščku, tisto za trinajsti mesec v letu.

res, piva z natočeno peno mu nikar ne zamerite, išče v njem tišine, preveč dobro ve, kako nevarno hrupna zna biti samota, lahko vas o njem obhajajo vsemogoči dvomi, ki se tu in tam pojavljajo, in tožbe, češ da bi bilo bolje zgodbo pripovedovati tako ali drugače, da je mogoče dvomiti o njeni resnici pa spet o tem, da si jo je sam izmislil, to vse je mogoče, toda če ne bi bilo takih dvomov, ne bi bilo tudi njega in bila bi velika škoda, pa saj ti to veš, Bogan, tako te je klicala tvoja žena in ta te je razumela za zjokati se in zate je bilo zelo hudo, ko je lanskega leta odšla, veliko ti je pomagala in ves si osamel, le kakšno pabivanje neki, kakšen pabiteljski štos, ti si ji postavil spomenik v svoji zadnji knjigi, v tej gledaš sebe z njenimi očmi, vedočimi in močno čutečimi, postavil si ji mali drobni spomenek tja med vrzeli, ki jih je toliko okoli nas, in ti jih imaš vse preštete, kaj vse ti čem še povedati, da bi se moglo spraviti v tako majhno recenzijo, ja seveda, o plesnih urah Bohumila Hrabala, toliko nas je hodilo nanje, kdaj bo podaljšana (ta recenzija)?*

Prevedla Albinca Lipovec

*

K prevodu zadnje v tej vrsti Skáclovih recenzij kratko pojasnilo, ki kaže na veliko zadrego in nemoč pri prenosu hrabalovskih vsebin v slovenski jezik. Janu Skáclu je v tej drobni lirski pripovedi uspelo posneti tok tipično hrabalovskega dolgega stavka, v katerem je posnet češki govorni jezik. Skácel je v tem besedilu prestregel tudi dve iz Hrabalovih novotvorjenk – *pábení pábeničko*. K tema Hrabalovima besedama je tu zapisati še izraz *pábitelé*, ki je bil vsaj že dvakrat poslovenjen: 1. *pabitelji* (prevodna varianta Ade Vidovič Muha) in 2. *pabivalci* (prevod Nives Vidrih). Pri tvorbi te samostalniške besedne družine je v slovenščini upoštevan besedotvorni način s predpono *pa*, ki daje podstavi pomen nečesa manj vrednega, premalo razvitega, drugovrstnega. V drugem delu tega slovenskega neologizma gre za glagol »biti« v pomenu eksistence, ki v tako izpeljani obliki odslikava bivanjsko lego Hrabalovih junakov, medtem ko so Hrabalovi izrazi v češkem izvorniku občuteni kot izpeljanke povsem izmišljenega, z ničimer ne motiviranega glagola. V pričujočem prevodu izhajamo torej iz že obstoječih prevedkov v poslovenjeni Hrabalovi literaturi, iz slovenskega glagola *bivati* oz. iz glagolskega samostalnika *bivanje*, izpeljanega s predpono *pa*, zavedajoč se njene neproduktivnosti in obročnosti v slovenskem besedotvorju; iz izraza *pabitelji* pa izpeljujemo pridevnik *pabiteljski*, s katerim smo poskušali v Skáclovi recenziji ujeti pomanjševalnico *pábeničko*, seveda s pomočjo pomensko dovolj širokega žargonskega izraza *štos*. Samo na trenutke se zdi, da nam je uspelo z besedno zvezo *pabiteljski štos* zajeti v slovenskem prevodu ljubkost in skáclovsko distanco v občudujočem pogledu na bivanjsko skušnjo Bohumila Hrabala, ki je v taki slovenski transpoziciji blizu igrici oziroma tistemu, kar pri tej igrici prijetnega občutimo. Navsezadnje velja tudi pri besedah, *tudi pri novorojenih*, tisto znano, da so toliko vredne, kolikor vanje vložimo iz sebe in iz tega življenja, in seveda tudi od tega, kolikor življenjske vsebine preberemo v njih.

K prevajalkini samovolji sodi v tej hrabalovski recenziji tudi v oklepaju dodana beseda čisto na koncu besedila, ki je v Skáclovi pripovedi ni.